

UŽPALIŲ

Užpalių seniūnijos bendruomenės laikraštis

2022 m. spalio

Nuotr. Aušrės Indašienės

Mieli skaitytojai, sveikinuosi su Jumis jau trečiame mūsų laikraščio numeryje šiais metais. Spalis, rūko skarose besidraikantys voratinkliai, pagal galvoje įstrigusią mielą melodiją besisukantys spalvoti lapai, šilta skara kviečiantys apsigaubti vėsūs rytai, kvėpiantys skania kava. Tokioje idilėje su savimi ir aplinkiniais pradeda me kiekvieną rytą.

Gal ir ne kiekvieną, gal ir ne taip pradeda. Gal pradeda skubėdami, sunerimę, įsitempę, nes mus supantis pasaulis nėra ramus, stabilus ir jaukus. Nežinau kaip išgyvensime rudenį, kokia

bus žiema. Nežinau atsakymų. Tik žinau, kad kai aplanko liūdno mintys ar kiti egzistenciniai klausimai, kurių nesi-seka išspręsti, trumpam nukeliaukite į prisiminimus: prisiminkite mielą pliusinį žaislą, kuris padėdavo ramiai panirti į nerūpestingus vaikystės sapnus, arba kitados mamos rašytą laišką, kurį pageltusį saugote savo brangenybių dėžutėje, o gal pavartykite nuotraukų albumą...

Kiekvienas žmogus savaip mato pasaulį ir jame vykstančius procesus. Vieniems rūpi vis dažniau mus užklumpančios besniegės žiemos ar užplūstantys kone atogrąžų karščiai, kitiems

- santykis su tėvų ir senelių gimtine, dar kiti bando suvokti savo tapatybę ir atrasti savo vietą po saulę. Keletą atsakymų rasite ir šiame laikraščio numeryje.

Tūlas skaitytojas po daugelio metų radęs archyvuose „Už palių“ laikraštį bandys suprasti mūsų gyvenimo aktualijas ir problemas XXI amžiaus trečiame dešimtmetyje.

Gražaus ir prasmingo skaitymo šiandien.

*Laikraščio redaktorė,
bibliotekininkė Vida Juškienė*

SVEIKINIMAI

Užpalių bendruomenė nuoširdžiai sveikina jubilatus

*Žmogus nepakeičiamas laike, nepakartojamas žemėje.
Kiekvienas skleidžiame savo ypatingą šviesą.
Istorija skaičiuoja šimtmečius, o žmogus – metus, valandas ir dienas.
Sveikiname Jus su dar vienais prabėgusiais metais.
Būkite sveiki, stiprūs ir laimingi.*

- 90 - metų švenčiantį**
Leoną Kaunelį, gyvenantį Užpaliuose.
- 85 - metų švenčiančius**
Rimantą Danauską iš Kureišiškių kaimo,
Vidą Oną Žvirblienę iš Žaibiškių kaimo.
- 80 - metų švenčiančią**
Vidą Oną Baronienę iš Gaižiūnų kaimo.

Kaniūkų krašto bendrija nuoširdžiai sveikina

- Zabulienę Oną 80 - mečio proga;**
Varkauską Mintautą 80 - mečio proga;
Ivanauską Gintautą 70 – mečio proga;
Grižą Jurgį 70 – mečio proga;
Sriubienę Vidą 60 – mečio proga.

*Susikaupė širdy ir išmintis, ir patyrimas,
Ir nueitų dienų graži rimtis.
Tai, kas praėjo, kas jau buvo
Kaip kraitis, dovana arba lemtis.
O būsimieji metai tegul būna
Praėjusiųjų brandus ir ilgas tęsinys*

Vilutiškių bendrija gražių jubiliejų proga sveikina

- Ireną Dabriagiene, Elvyrą Baltakiene,**
Ritą Akelaniene, Bronę Kaulakienę,
Vilių Vaičių, Raimondą Kliuką,
Genę Kučinskienę.

*Mes linkim jums pačių gražiausių metų,
Daug džiaugsmo, laimės ir sveikatos.
Te negandos pas jus kelių neranda.
Tegul gyvenimas vilties žiedais žydės.*

Kviečiame ilgais rudens vakarais paspėlioti mįsles apie gamtą

Atsakymai kitame laikraščio numeryje.

1. Jaunas žaliuoja, pasenęs žemėn griūva, mirdamas dangun lekia?
2. Užaugo ant lauko be šaknų?
3. Abu apskriti, abudu pakarti. Vienas tarp šaknelių, kitas tarp šakelių?
4. Kai pridedi – sumažėja, kai atimi – padidėja?
5. Atlėkė paukštis be sparnų, nutūpė ant medžio be šakų, atėjo boba be dantų, prarijo paukštį be sparnų?
6. Be rankų, be kojų palangiais beldžiasi, į vidų prašosi?
7. Vidury dvaro, blynas kabo?
8. Šluoju, šluoju – neišluoju, nešu, nešu – neišnešu?
9. Kuo daugiau gauna, tuo daugiau nori, o kai viską suėda, pati numiršta?
10. Gyvena be kūno, kalba be liežuvio, visi jį girdi, bet niekas nemato?
11. Žiburys kamine, dundulys danguje?
12. Auksu mesta, sidabru атаusta, deimanto peiliu rėžta?
13. Visas kelias žirniais nubarstytas?
14. Žemiau už gyvatę šliaužioja, aukščiau už paukščius skraido?

*Vėl geltonas rugsėjo takelis
Veda Tave į mokyklą.*

Tegul jis būna šviesus, lygus ir linksmas...

Išaušo vėsus, bet šviesus Rugsėjo 1-osios rytas. Pasipuošęs mokyklos kiemas rudeniniais obuoliais pasitiko grįžtančiuosius. Kaip gera sugrįžti... Gražus mūsų mokyklos vyresniųjų būrys su plevesuojančia Užpalių gimnazijos vėliava vedė mokyklos bendruomenę į Užpalių

Šv. Trejybės bažnyčią. Sugrįžę į mokyklos kiemą džiaugėmės vieni kitais. Mokyklos kiemas pražydo ne tik rudeninėmis gėlėmis, bet ir mokinių ir mokytojų šypsenomis. Gražiai prisistatė mūsų mažieji. Juos į žinių pasaulį ves mokytoja V. Pranaitienė. Su Rugsėjo 1-ąja mokinius ir mokytojus sveikino Užpalių gimnazijos direktorius R. Žvirblis, direktoriaus pavaduotoja ugdymui R. Gavėnienė. Daug gražių linkėjimų išsakė šventės svečiai. Kai mokytojai pasipuošė rudeninių žiedų puokštėmis,

mokiniai skandavo „Ačiū“ mokytojai A. Pūdymaitienei už rūpestį, už meilę, už mokyklai dovanotus metus. Pagaliau senas draugas - skambutis pakvietė į pirmą šių mokslo metų pamoką. Gražiai renginį vedė Užpalių gimnazijos IV gimnazijos klasės mokiniai, gražiai prasidėjo pirmoji rudens diena, gražiai prasidėjo Naujieji mokslo metai.

*Užpalių gimnazijos jaunieji
žurnalistai*

Apie Mokytojus, mokyklą ir mokinius Mokytojų dienos išvakarėse

Ypatingą žmogų sunku surasti, radus - neįmanoma pamiršti. Tas ypatingas žmogus yra Mokytojas. Mokytojo dienos proga mes, Užpalių gimnazijos jaunieji žurnalistai, pasikalbėjome su Mokytojais ir mokiniais. Pateikėme klausimų, gavome linksmų, liūdny, ir net keistų atsakymų.

Pradėjome paprastu klausimu Mokytojams, kodėl jie pasirinko tokią profesiją? Kai kuriuos mokytojus šis klausimas išmušė iš vėžių ir tęsėsi ilga tyła. Kiti pasakojo, kad dar mokykloje turėjo nuostabius mokytojus, norėjo būti kaip jie. Kitus rinktis Mokytojo kelią paskatino šeimos nariai, kurie buvo mokytojai. Kitas klausimas sukėlė nemažai emocijų. **Paklausėme savo mokytojų, kas juos džiugina/liūdina mokykloje?** Daugelį džiugina gražūs tarpusavio santykiai su mokiniais, kada jie domisi, stengiasi, kas kart užduoda netradicinių klausimų ir tai, kad mokykla nuolat keičiasi... Visus mokytojus džiugina darbo rezultatai ir pats mokymo procesas. Mokytojus liūdina mokinių abejingumas ir nenoras tobulėti. **Kaip mokytojai apibūdina ryšį su savo auklėtiniais/mokiniais?** Dauguma mūsų mokytojų teigė, kad tarp jų ir mokinių

– tamprus ryšys. Susidūrę su problemomis, jie visada suranda sprendimą. O kai paklausėme apie auklėtinius, kai kuriems net akys sudrėko - mūsų mokytojai taip greitai prisiriša prie savo mokinių, jie tampa viena didele šeima. **Paskutinis klausimas buvo vienas iš įdomiausių - kuo mūsų mokytojai norėtų būti, jeigu galėtų pakeisti profesiją?** Didelė dalis mokytojų pasakė, jog šis darbas, kurį dabar dirba, yra nepakeičiamas, ir jie visada dirbtų mokytojais. Kita dalis mokytojų atskleidė įdomių savo pomėgių, net pamastėme, ar galima suderinti rusų kalbą ir konditeriją, fizinį ugdymą ir kriminologiją? Šis interviu mums suteikė galimybę geriau pažinti mūsų mylimus mokytojus. **O ką mums apie Mokytojus pasakė jų mokiniai?** **Pirmas klausimas mokiniams, ar jie turi mylimiausią mokytoją mokytoje?** Vieni tik trūktelėjo pečiais, o kiti ėmė kalbėti apie savo auklėtojus, mėgstamo dalyko mokytojus, ar net mokytojus turinčius ypatingą statusą tarp mokinių. **Po to paklausėme, ar mokiniai norėtų patys mokyti ir būti mokytojais?** Net nespėjusios pabaigti klausimo, iškart gavome atsakymus, jog šis darbas yra per daug sudėtin-

Nuotr. iš Užpalių gimnazijos archyvo

gas, reikalaujantis atsakomybės ir tvirtų nervų, todėl visi apklausti mokiniai nesirinkė šios profesijos. **Domėjomės, kaip mokyklos mokiniai įsivaizduoja ateities mokyklą?** Nesistebėjome, kad daugelis jų mato užkariautą technologijų, sunkesnių temų ir storesnių vadovėlių. **Paklausėme mokinių, ko jie savo mokytojams palinkėtų?** Užpalių gimnazijos mokiniai Mokytojo dienos proga Mokytojams linki: kantrybės, šypsenų, geros sveikatos, žingeidžių mokinių.

*Mokytojų ir mokinių nuomonę
analizavo ir pateikė Užpalių gimnazijos
jaunosios žurnalistės Augustė Gavėnaitė ir
Emilija Tarvydaitė*

Užklasinio skaitymo pamoka bibliotekoje

Rugsėjo 21 dieną 7 klasės mokiniai į lietuvių kalbos ir literatūros pamoką rinkosi bibliotekoje. Tai jau tapo tradicija. Kiekvieną mėnesį čia mokiniai pristato perskaitytas knygas, dalyvauja viktorinose ir kitose įdomiose veiklose. Per vasarą daug skaitė Žemyna Vaškelytė, Viltė Adomaitytė, Kotryna Šukytė. Įdomiai mergaitės pristatė skaitytas knygas: A. Ruhe „Magi-

ja tvyro ore“, P. Butchart „Gelbėkit, mus puola vilkolakis“. Tai aktyviausios 7 klasės skaitytojos. Mergaitės pasakojo perskaitytas istorijas, stengėsi sudominti, paskatinti ir kitus perskaityti joms patikusias knygas. Bibliotekininkė Vida Juškienė pristatė naujas knygas, kurias galima rasti bibliotekoje. Pamokoje dalyvavo ir dailės mokytoja Daina Usevičienė, mat bibliotekoje

dar eksponuojama jos sukaupta mokinių atvirukų paroda. Kiekvienas atvirukas turi savo istoriją. Mokiniai klausėsi mokytojos pasakojimo apie atvirukų kūrimo istorijas, atlikimo techniką. Pamokos pabaigoje mokiniai gavo kūrybinę užduotį, kūrė savo atvirukus, kurie gal papildys mokytojos kolekciją? Darbą mokiniai užbaigs per dailės pamoką. Gera kurti kartu.

*Užpalių gimnazijos jaunieji
žurnalistai*

Susitikimas su poetu

Prikūriau, prirašiau...
Tik ar įsileis mane
Į rūpesčių pilnas širdis
Gerieji žmonės?
Ar aš būsiu tyli ugnelė,
Ar praslinksiu kaip vaiduoklis?
(Svajūnas Daškevičius)

Tokiais žodžiais liepos 16 dieną prasidėjo popietė Kaniūkų laisvalaikio salėje. Buvo pristatytos dvi poeto Svajūno Daškevičiaus poezijos knygos „Sielų dėžutės“ ir „Širdžių paletės“.

Po trumpo pristatymo, eiles skaitė knygų autorius. Krito poezija į susirinkusiųjų širdis, nes taip su meile parašyta apie gimtąjį kraštą, žmones.

Eiles skaitė ne tik poetas, knygų autorius, bet ir šventės dalyviai: Ernesta, Audra, Zita, Vida.

Popietės metu šmaikščiu tarmišku žodžiu linksmino pasakorka nuo Užpalių Vida. Mintimis apie poeto Svajūno Daškevičiaus kūrybą pasidalino kraštiečiai, kraštotyrininkas rašytojas Vytautas Indrašius. Popietės metu skambėjo kanklių muzika. Nuoširdus aciū jaunosios kanklininkėms Gerdai ir Smiltei.

Tai jau antras knygos pristatymas Kaniūkuose. Manau kad tęsis tradicija ir poetas Svajūnas vėl pristatys mums, kaniūkiečiams, naujas knygas.

Poezijos žodis netilo ir prisėdus prie

arbatos puodelio. Palinkėjome poetui gerų kūrybinių minčių. O mes lauksime naujų prasmingų eilių ir naujos poezijos knygos.

*Bendruomenės pirmininkė
Aušrė Indrašienė*

Jono Ryčio Puodžiaus prisiminimai apie tremtį

Pradžia liepos mėnesio numeryje. 8 psl.

Vėl buvome sodinami į vagonus ir vežami iki Angaros upės, iš ten sunkvežimiais - iki Lenos upės, tada sodinami į baržas ir Lenos upe plukdomi į Šiaurę. Laivai praplaukia Jakutską, Kisiurą, Stolbus. Upės krantuose miškai retėja ir galų gale visai išnyksta. Baržose tremtiniai turėjo padėti įgulai. Mamai teko pumpuoti vandenį, o jis nuolat sunkėsi į baržos triumus, kuriuose gyvenome. Visi spėliojo, kur mus veža. Buvo kalbama, kad plukdys iki vandenyno ir iš ten į Ameriką, kiti tvirtino, kad šiaurėje sušaudys ar nuskandins.

1942 m. rugpjūčio 26 d. vilkstinė sustojo prie Trofimovsko salos amžino išalo žemėje. Iš laivo į krantą nutiestu lieptu teko išsinešti savo daiktus, iškrauti atgabentas lentas, plytas ir kitas būstams statyti skirtas statybines medžiagas. Man su Mama teko nešioti plytas tam paruoštais neštuvais. Valensas saugojo daiktus. Teko statyti palapines, barakus, nes arti-

nosi žiemos šalčiai. Būstams apšildyti buvo statomos metalinės krosnys - nupjauta metalinė statinė su anga pakurai. Patiems teko rūpintis kuru - o kuras buvo saloje potvynio metu iš vandens išmesti medžiai, lentos, kelmiai. Dauguma atvežtųjų buvo moterys su vaikais. Jiems, neturėjusiems jokio supratimo apie tokį darbą, teko statyti barakus. Pastatytas barakas žiemą priminė ledinį karstą.

Darbai saloje buvo įvairūs, vyrai statė kontorą, parduotuvę, pirtį, liginę, moterys vežė kurą. Pirmąją žiemą Mama vežė malkas. Moterys šešių septynių kilometrų atstumu ieškojo potvynio metu išmestų medžių ir, įsikinkiusios po keturias ar šešias, tempdavo prikrautas roges. Įsisiautėjus pūgai, reikėdavo dirbti kitokius darbus gyvenvietėje. Mama visus darbus stengėsi daryti stropiai, sąžiningai, neatsilikdama nuo pajėgesnių, tačiau jai tai labai sunkiai sekėsi. Ne kartą Mamai teko dirbti su Dalia Grinkevičiūte. Ji,

matydama, kad Mamai sunku darbe lygiuotis su jaunesnėmis, tvirtesnėmis, siūlydavo nesistengti viską sąžiningai daryti. D. Grinkevičiūte prisiminimuose „Lietuviai prie Laptevų jūros“ labai vaizdingai aprašė tremtinių darbų, vargus, skurdą ir mirtis Trofimovsko saloje. Mama džiaugėsi darbu, kai teko rogėmis vežioti maisto produktus į sandėlį. Tada kartais galėdavo miltų įsipilti į kišenę paploteliams („lepioškoms“) išsikepti ant metalinės statinės, nors puikiai žinojo, kad už vagystę grėsi kalėjimas. Rizikavo, žinodama, kad grįžtančios iš darbo jos laukiame mes su Valensų alkani. Miltai buvo skirti jakutams medžiotojams ir saugumiečiams. Mama norėjo savo vestuvinių auksinių žiedų iškeisti į miltus. Jakutai žiedo visai nevertino ir pasiūlė labai mažai miltų. Mama jai brangaus žiedo nesutiko atiduoti, nešiojo visą gyvenimą, ir vėliau palikome jai... Darbai buvo labai sunkūs, uždarbis mažas, o

nukelta į 5 psl.

Jono Ryčio Puodžiaus prisiminimai apie tremtį

atkelta iš 4 psl.

mes su broliu nuolat alkani. Didžiausias rūpestis Mamai buvo mus aprenkti. Atsivežtieji drabužiai suplyšo ir juos išaugome. Mama siuvo iš atsitiktinai gaunamos medžiagos. Kartą gavusi milo, pasiuvo man ir broliui raudonas kelnes, taip ir vaikščiojome aprenkti. Vėliau pradėjo skirti talonus medžiagai pirkti. Reikėjo užsidirbti pinigų. Ėmiausi ir aš naujo amato. Pradėjau lankstyti iš plieninės vielos moterims segtukus plaukams. Kiek pamenu, toks mano gaminytis buvo vertinamas trimis rubliais. Išmokau sunešiotus veltinius taisyti. Pasigaminau ylą, kabliuką ir jais sugebėdavau suplyšusiems sibirietiškiems veltiniams prisiūti naujus padus. Neatsimenu, daug ar mažai, tačiau ir aš kažkiek užsidirbdavau pinigų. 1943 m. Trofimovske kūrėsi žvejų kolūkis. Žvejybai buvo pageidaujami vyrai, tačiau Mama įsirašė, nes norėjo gauti talonų miltams (dešimt kilogramų) ir tikėjosi sugauti maistui žuvų. Vasaros žvejybai šešių žmonių brigada buvo perkelta į potvynio metu užliejamą salą. Apsigyvenome palapinėse. 100-120 metrų tinklais gaudė žuvis: omulius, baltąsias lašišas („neimaš“), sterkus, sibirines lašišas („taimenius“), seliavas („kandiovkas“), muksunus. Darbas Motinai buvo per sunkus, nepajėgė, teko imtis kito. Jai pavadė taisyti suplyšusius tinklus. Darbas lengvesnis, tačiau ir uždarbis mažesnis. Žiemai brigada buvo perkeliama į Bobrovsko salą, apie 120 kilometrų Laptevų jūros link. Čia vėl tie patys įsikūrimo darbai, žeminės statyba ir žiemos žvejyba. Kiek galėdamas dirbau ir aš. Mano darbas buvo ruošti malkas kurui ir kūrėti krosnelę. Į salą atklydusių baltųjų lokių neteko matyti, baltųjų lapių atsilankydavo. Kartą, skaldant malkas, į prieangį įbėgo baltoji lapė („pesc“). Bandžiau sugauti, bet lapė pasirodė gudresnė... Ten gyvendami gaudavome žuvų, valgėme šaldytas, nevirtas su druska ir actu. Matyt, toks maistas gelbėjo mus nuo skorbuto („cingos“). Pirmąją žiemą patyriau šią ligą: skaudėjo visus dantis, klibėjo. Gydyti vienas būdas - šildyti prie krosnies ar pašildyta plyta, kad mažiau skaudėtų. Po metų mūsų šeima buvo grąžinta į Trofimovsko gyvenvietę. Čia Mama

taisė tinklus, dirbo ligoninėje įvairius darbus.

1944 m. Trofimovske buvo įkurta mokykla. Tremtinė suomė Ana Noke-lainen ruošė mokinių sąrašus ir skatino mokytis. Ji sakė, kad mokiniai gaus valgyti. Aš (tuomet jau devynerių metų)

vaikus kankino įvairios mintys. Koks beprasmis gyvenimas rodėsi nemigo naktimis. Pabandyk miegoti, kai norisi valgyti, o tamsoje tenka gulėti 12-14 valandų, už sienų - 40-50 laipsnių šalčio ir siaučia pūga. Sibire pūga ypač pavojinga, sniego pūgoje matai tik du

Nuotr. iš asmeninio archyvo

ir brolis (šešerių metų) pradėjome lankyti mokyklą. Aš buvau pramokęs rašto, Valensas nieko nemokėjo ir labai protestavo prieš mokslus. Ne kartą parkeliavo iš mokyklos į baraką, vėliau priprato ir mokėsi. Mokyklos patalpos buvo labai šaltos, vadovėlių nebuvo, stigo popieriaus, rašalą gaminome iš suodžių. Vėliau, pradėję gauti siuntinių iš Lietuvos, rašalą gaminome iš cheminių pieštukų. Pažadada dėl pietų mokykloje liko pažadu. Pirmąjį mėnesį esame gavę pietų, vėliau niekas jų negavo. Pirmieji laišškai ir siuntiniai iš Lietuvos pažadino viltį grįžti į Tėvynę. Giminės atsiuntė pinigų, lietuviškų knygų, sąsiuvinų, pieštukų, trintukų. Mama pradėjo mokyti lietuviškai skaityti ir rašyti. Gerai pamenu pamoką, kurioje mokytoja 1945 m. pranešė, kad karas baigėsi. Mes karo nematėme, jutome badą, ligas, šaltį ir beprasmį gyvenimą nuo pasaulio atskirtose salose, kur du mėnesius nematydavome saulės, o vasarą nebūdavo nakties. Mums karo pabaiga siejosi su viltimi grįžti į Lietuvą. Tremtinių nepalikdavo mintis grįžti į Tėviškę, išsivaduoti iš poliariinių naktų. Naktimis gulint ant gultų net ledo

tris metrus. Nors atstumai tarp namų nedideli, tačiau pūgoje eidamas nuo vieno iki kito gali paklysti, o nuklydęs ir sušalti. Todėl tarp namų tiesiamos virvės. Pūgos metu ne kartą barako durys buvo užpustytos. Iki šiol išlikęs vaizdas, kai mirusiojo lavonas buvo iškeltas per angą lubose.

1947 m. dauguma pradėjo galvoti apie iškeliavimą iš Arkties salų. Sunkūs ligoniai, gavę gydytojo pažymą, galėjo išplaukti į Jakutską. Mes tokio leidimo neturėdami, susitarę su laivo įgula, ryžomės sprukti iš Trofimovsko. Sėkmingai atplaukėme tik iki Bulunsko rajoninio miesto ir ten buvome išlaipinti į krantą. Čia mūsų niekas nelaukė. Naktvoti tekdavome krante po apverstu laivu ir dvi tris savaites laukti progos laivu tęsti kelionę iki Jakutsko. Jakutską pasiekėme 1947 m. spalio pradžioje. Be leidimo atplaukę prisistatėme saugumui. Baismės neskyrė, liepė ieškoti darbo

Medžiagą parengė prof. Albinas Kusta.
Tęsinys kitame numeryje

PROJEKTAI

Bendruomenė baigė įgyvendinti Utenos r. savivaldybės dalinai finansuotą projektą: „Festivalis „Vasaros vakarai Užpaliuose“

Projekto „Festivalis „Vasaros vakarai Užpaliuose“ įgyvendinimo metu, pagal pasirašytą sutartį su Utenos r. savivaldybės administracija, surengėme festivalį, pristatantį lankytojams profesionalaus meno atlikėjus. Festivalio programoje buvo nebylus kinas su akordeono muzika, šešėlių teatras cerkvėje, populiarios muzikos koncertas, šiuolaikinio, konceptualaus meno paroda, jaunųjų šiuolaikinio meno kūrėjų rezidencija ir edukacija. Buvo suorganizuoti 5 renginiai, kuriuose apsilankė virš 500 žiūrovų ir dalyvių.

Festivalis prasidėjo liepos mėnesio pradžioje Užpalių Šv. Nikolajaus Stebukladario cerkvėje. Rankų šešėlių teatro „Budrugana Lietuva“ spektaklį „Umbra“ stebėjo daugiau nei šimtas užpaliiečių ir Užpalių miestelio svečių. Kontraversiškas, spalvotas, neįprastais vaizdiniais ir muzikiniais sprendimais stebinantis spektaklis kaustė ne tik suaugusiųjų, bet ir mažųjų spektaklio svečių dėmesį. Po spektaklio visi norintys turėjo progą pabendrauti su trupės aktoriams, pamatyti užkulisius, pažaisti su šešėliais.

Mes kaip bendruomenė turime kuo pasidžiaugti, nes šis gausiai aplankytas spektaklis yra mūsų visų, Užpalių bendruomenės narių, bendro darbo rezultatas. Vieni iš mūsų rašė projektą, kiti reklamavo spektaklį, tvarkė aplinką, gamino, spausdino ir kabino plakatus ir

Nuotraukos iš bendruomenės archyvo

visi palaikė vieni kitus. Reikia pripažinti, kad kartu mes galime labai daug.

Rugpjūčio mėn. Užpalių gimnazijos erdvėse veikė šiuolaikinio meno paroda „Akcija“, kurią per kelias dienas aplankė per 100 lankytojų. Pasiėmę menininkų nubraižytą parodos žemėlapi, besilankantys parodoje, galėjo savarankiškai keliauti nuo vieno meno objekto iki kito. Vertinti, stebėti, lytėti, klausyti. Vėliau jau su pačiais kūrėjais apeita paroda pasipildė dar kitokiomis, jau pačių menininkų pristatymuose išgirstomis detalėmis, kūrėjų požiūriais, atspirties taškais, priešastiniais-pasekminiais

ryšiais. Ir toks iš pažiūros nesuprantamas šiuolaikinis menas, paaiškintas iki smulkmenų, tampa ne tokiau jau nesuvokiamu, netgi artimu, nes tiek tokio, tiek kitokio laikotarpio menas, skirtingomis formomis, išraiškos priemonėmis bando atsakyti į visiems kylančius ir rūpimus klausimus.

Pati paroda, menininkų rezidencija, dvi ekskursijos su kūrėjais po parodą, edukacija su Liudviku Kesminu ir Ona Šlapšinskaite ir taip nuostabiai įsiterpęs nebylaus kino vakaras su ištis jaukia Renatos Buzėnaitės atliekama akordeono muzika.

Projekto kulminacija per Rudens lygiadienio šventę — alternatyvios muzikos grupės WhaleSounds koncertas. Atmosferišką eksperimentinę muziką kuriantys „WhaleSounds“ grupės nariai nesiliauja ieškoti tiek išskirtinio skambesio, tiek originalių pasirodymų formatų. Po garsų gelmes nardė aktoriai bei muzikantai: Gabrielius Zapalskis, Danas Kamarauskas ir Birutė Belada Tauterytė.

Diana Šlapšinskienė

Projektai šeimoms

Igyvendiname ir dar vieną Utenos r. savivaldybės administracijos finansuotą projektą „Pasakojimų vasara Užpalių bendruomenėje“. Projektui savivaldybė skyrė 500,00 Eur. Rengiant projektą planavome pasitelkti profesionalus pasakotojus, savo srities specialistus įgyvendinti gražią iniciatyvą surengti keturis pasakojimo vakarus, bet mintys ir idėjos pasilieka kitiems metams. O šiais metais projekto įgyvendinimo metu suorganizavome muzikinį pasakojimo vakarą su režisieriumi, vaikų rašytoju, pasakų kūrėju Vytautu V. Landsbergiu.

Igyvendinant socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, pagal nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių veiklos stiprinimo 2022 m. veiklos planą, parengtą projektą „Atverkime duris bendrystei“ svečiavosi Burbulų dėdė, kuris Užpalių seniūnijos šeimoms su vaikais ir svečiams suteikė daug gražių ir šiltų emocijų.

Kiti projektai

Bendruomenė „Užpalėnų krivulė“ tęsia dar Utenos r. savivaldybės finansuotų keturių projektų įgyvendinimą: pagal aplinkos apsaugos programą „Edukacinės lauko erdvės parke plėtimas“. Gauta paramos suma 500,00 Eur, pagal sveikatos apsaugos programą „Mankštintis kartu smagu – veikla tęsiasi“ - 1000 Eur, soci-

Nuotraukos iš bendruomenės archyvo

alinį pagalbos į namus teikimo projektą „Bendruomenės pagalbos teikimas Užpalių seniūnijoje – 2022“. Gauta paramos suma 10,000 Eur. Pagal šį projektą įdarbinti trys žmonės. Dar vieną projektą finansuoja socialinės apsaugos ir darbo ministerija, pagal nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių veiklos stipri-

nimo 2022 m. veiklos planą, parengtą projektą „Atverkime duris bendrystei“ Gauta finansavimo suma 1443,00 Eur. Apie įgyvendintus projektus parašysime kitame laikraščio numeryje.

*Bendruomenės
„Užpalėnų krivulė“ info*

Ar žinote?

Vaiskūnų geomorfologinis draustinis šiais metais švenčia 30 metų. Verta aplankyti.

Tai valstybinis gamtinis draustinis Lietuvoje, Utenos ir Zarasų rajonuose, 8 km. į šiaurės rytus nuo Užpalių, 9 km. į pietvakarius nuo Dusetų, tarp Vaiskūnų ir Likančių kaimų. Plotas – 4,451 km², įkurtas 1992 metais. Draustinis įsteigtas siekiant išsaugoti gausių termokarstinių pradubų performuotą reljefą Sėlių aukštumoje. Apima Duvėno, Dumblio, Pilašiaus, Ilgio, Žvirgždžio, Žvirgždelio ežerus

Užpalių vaikų dienos centro kelionė į Suvalkiją

Atvėsus orams, šildo praėjusios vasaros prisiminimai. Kasmetinė pažintinė penkių dienų kelionė šiemet Užpalių vaikų dienos centro lankytojus nuvedė į Sūduvos kraštą. Oras, lyg susigėdęs dėl pernykštės itin darganotos išvykos po Žemaitiją, šįkart buvo fantastiškas.

Pirmąją kelionės dieną aplankėme Žuvinto lankytojų centrą, pažintiniu taku nuėjome iki ežero. Žuvintas ir aplinkinės pelkės paskelbtos Žuvinto biosferos rezervatu. Ežero gylis vietomis tesiekia vieną metrą, o dugne dumblo (saptopelio) sluoksnis – virš dviejų metrų. Tai švendrų, meldų bei nendrių karalystė ir rojus vandens paukščiams. Augalijos raizginiai sudaro nepastovias, plūduriuojančias salas. Rezervate peri daug paukščių rūšių.

Vakarop pasiekėme pirmąją kelionės tikslą – prie Snaigyno ežero įsikūrusią „Saulėtekio“ poilsiavietę. Vos įsikūrę susipažinome su Veisiejų miestelio lankytinomis vietomis - istorine miesto dalimi, skulptūrų parku. Pažintį su Veisiejais pratęsėme kitą dieną. Poilsiavietės savininkė, pamačiusi mūsų jaunimo būrį, susirūpinusiu veidu jau pirmosios dienos vakare paprašė tik netriukšmauti. Mat šalia mūsų stovyklavietės apsisotojo pagyvenę užsieniečiai turistai (bijoję prarasti nuolatinius klientus). Na, ką jūs manote? Kitą rytą pasirodė savininkė su viena turiste. Galvojau, jau

turbūt „prisidirbom“. Bet lenkė turistė tik padėjo mums už gražų elgesį ir pasidžiaugė, kad jaunimas toks kultūringas bei sportiškas. Visą tos dienos popietę galėjome ežere plaukioti vandens dviračiais ir irstyti irklentėmis.

Trečios dienos ryte pasukome link Vištyčio ežero, dėl gylio ir švaraus vandens dar vadinamo „Europos Baikalu“. Kaipgi pakeliui neaplankius lietuviškos salelės Lenkijoje – Seinų, neatidavus pagarbos iškiliam romantizmo poetui, vyskupui Antanui Baranauskui? O ir žymusis prekybcentris „Biedrionka“ visai netoli. Taip pat pabuvojome privačioje jotvingių ir prūsų istorijos mėgėjo įkurtoje gyvenvietėje. Joje susipynę istoriniai įvykiai, epochos ir tikėjimai. Didelėje miškingoje teritorijoje už įspūdingų vartų ir aukštos medinės tvoros – išskirtinis statinių kompleksas. Iš pirmų žingsnių žmonių palapinės patenki į viduramžių pilį su sargybos bokštais bei medinėmis tvoromis. Įamžinti prūsai zodiako

ženklai ir juos globojančios dievybės (tokių esama apie 120); aukurai; nepriklausomos Lietuvos simboliai – Vytis, Gediminaičių stulpai, Dvigubas kryžius; keliolika Lietuvos karalių (?). Galėjome apsilankyti atstatytoje pokario partizanų žeminėje. Lyg ir turėtume pasidžiaugti, kad dabar gyvenam patogiai ir saugiai, bet it šešėlis persekiojo mintis apie vyksantį Rusijos-Ukrainos karą. Užsimiršti neleido ir su mumis keliavę trys vaikinai – karo pabėgėliai iš Ukrainos.

„Pušelės“ kempinge prie Vištyčio mūsų laukė dar dvi nakvynės. Šilti vakarai, nuostabūs saulėlydžio vaizdai ežere, sutemus šviečiančios instaliacijos... Kitoje ežero pusėje jau Rusija, bet pasienio zona saugoma tyliai, neišaukiančiai. Vištyčio miestelio gyventojai prie to pripratę. Čia populiarus vandens turizmas, yra pažintinių takų. Vienu iš jų praėjome ir mes. Labiausiai atminty įstrigo miške ant kalnelio esantis šventas šaltinis, apstatytas kryžiais su įvairiomis padėkomis, maldomis bei prašymais (lyg nedidelė Kryžių kalno kopija). Kitą rytmetį smagiai praleidome Vištyčio regioninio parko direkcijoje. Miestelio istorija, trijų aukščiausių kalvų maketai, vietinė flora ir fauna, ežero demarkacinis padalijimas – visa tai išklausė ir pamatę, žinias patikrinome žaisdami. Kartu su gide aplankėme restauruotą vėjo malūną, pakilome iki pat jo kepurės su „vėjų rožė“ (toku įtaisau malūno sparnams valdyti). Sutemus patraukėme iki Vištyčio piliakalnio. Skambėjo lietuviškos, ukrainietiškos dainos, o virš mūsų galvų mirgėjo žvaigždės, lijo meteorų lietus.

Jau ir namų pasiilgome. Grįždami dar stabtelėjome tautos patriarcho J. Basanavičiaus tėviškėje Ožkabaliuose, paieškojome prie keliolika metų Užpalių gimnazijos mokytojų ir mokinių sodinto ąžuoliuko.

Ačiū visiems – ir kelionės dalyviams, ir vadovams, ir nepavargstamam vairuotojui rokiškėnui Egidijui – už turiningai praleistą laiką. Mūsų išvyka finansuota iš Valstybės ir Utenos rajono savivaldybės Vaikų dienos centrui skirtų lėšų.

Nuotrauka iš vaikų dienos centro archyvo

Užpalių vaikų dienos centro darbuotoja Valerija Morkūnienė

Norvaišių kaimo būtovės slėpiniai ir legendos

Kiekvienas kaimas tai neišsenkantis istorijų šaltinis, su senolių išmintimi, paslaptiniais vietovardžiais, su dingusiomis arba iš kartos į kartą perduodamomis legendomis. Kaimo žmogaus gyvenimą į rašomas knygas sudėliojo ne vienas rašytojas. Ar gi mes turėtume Joną Biliūną be Niūronių, Antaną Miškinį be Juknėnų ir šimtus kitų, kurie kaimo žmogaus buitį, kasdienybę, vargus ir džiaugsmus talentingai sudėliojo į knygas. Jau nežinia, kiek kartų per savo netrumpą gyvenimą aš skaitinėjau Antano Miškinių „Žaliaduonių gegužė“ ir negaliu atsižavėti ryškiomis spalvomis nutapytais kaimiečiais. Kaskart norisi kiekvienam sutiktam tarti: parašyk savo kaimo knygą, įamžink tėvėlius, senelius, kaimynus. Žinok, kad kiekviena praeinanti diena į užmarštį nuneša viską ką tu matei, girdėjai, išgyvenai...

Iš Norvaišių kaimo mane Mama išsivežė vaikystėje, sugrįžau po šešiasdešimt metų. Neradau nė vieno, su kuriuo karstėmės po alksnyną, neradau buvusių kaimynų. Radau visai kitokį kaimą, nykstantį, patamsėjusį, nutolusi nuo manęs. Tačiau vaikštinėdamas buvusiais takais ir takeliais jaučiau Mamos įmintų pėdų šilumą, o buvusioje sodybvietėje, nužudyto tėvo kraujo lašais kas vasarą sirpsta žemuogėlės. Vėl atgimsta į praitį nueinanti būtovė, sušvinta ir prašosi užrašomos legendos.

Vorakalnio gervelė

Į vakarus nuo kaimo kryžkelės, išdidžiai įsirežęs į buvusias pelkes, dunkso aukščiausia kaimo molinga kalva – Vorakalnis. Ant jos pavasariais atsikridusios ir rudenį atsisveikindamos klykauja gervės, kartodamos šimtmečiais plevenančią legendą apie dingusią mergaitę Gervelę.

Senai, labai senai, šalia Vorakalnio, prie užpelkėjusio Aklažerio, stovėjusioje trobelėje gyveno neturtingi kaimiečiai Mierkiai. Turėjo jiedu vienturtę dukrelę, kurios ir vardo niekas neprisiminė. Graži, lino spalvos plaukais, liekna, lengva tarsi plunksnelė. Dažnai nuplevendavo pasėdėti ant molingos kalvos. Būdavo vienoje kalvos pusėje Mierkių dukrelė renka žemuogėles, o netoliese dairosi pulkelis gervių. Jos nebijodavo čia daž-

nai ateinančios mergaitės, gyventojams rodėsi, kad mergaitė šoka kartu su gervėmis ir vadino ją Gervele.

Vieną pavasarį žemuogiaujančią Gervelę pamatė anapus Aklažerio gyvenęs ūkininkaitis. Nežinia, kaip per klampią ir klasingą pelkę jis pasiekė Vorakalnį, tačiau jų širdyse suvirpėjo meilės styga. Kad būtų lengviau jaunikaitis per Aklažerį pasidarė takelį, nuklodamas jį berželiais. Taip jie susitikinėdavo visą vasarą, sakydami vieni kitam žodžius, kuriuos žino tik įsimylėję.

Atėjo vėsios rudenio dienos. Aklažerio pelkę, kas rytą užklodavo balso rūko drobės. Kaimiečiai pasakodavo, kad seniau, kai šioje vietoje dar tyvuliavo ežerėlis, vakarais čia sueidavo laumės praustis ir baltinių skalauti. Kai ežerėlis užako, laumių žmonės nebematydavo, tačiau vėsiais vakarais virš Aklažerio pradėjo tiestis pilki rūkai. „Tai laumės nerimsta, neturi kur drobių skalauti, tai ir tiesia virš pelkės“ - porindavo kaimiečiai.

Vieną spalio dieną Gervelė jaunikaičio iš už Aklažerio nesulaukė. Girdėjusi, kažkokį šlamesi pelkėje, tarsi kas nusikvatojo, bet jaunikaitis daugiau nepasirodė. Jau ir gervės išskrido į pietus, pavasarį grįžusios vėl rado mergelę ant Vorakalnio. Tačiau buvo jį liūdna, veidelis pajuodęs, ašaromis išverkusi melsvas akis. Gervės apsupdavo nelaimingą mergelę, gaudžiais balsais klausdamos, kas nutiko. O jį stovėdavo nuleidusi galvą, akis nukreipusi į pelkę. Jau temstant ateidavo motina ir parsivesdavo dukrą namo.

Buvo spalio pradžia, visais Vorakal-

nio šlaitais draikėsi voratinkliai. Paskutinį kartą prieš kelionę atskrido gervės atsisveikinti su nelaiminga mergele. Vakarėjant virš Aklažerio vėl nudujojo pilkas tirštas rūkas ir gervės klykaudamos pakilo į padangę. Motina tą vakarą atėjusi pasiimti dukrelės, ant Vorakalnio jos neberado. Vieni pasakojo, kad mergaitė Gervelė išskrido su gervėmis, kiti, - kad nuėjo į Aklažerio pelkę ieškoti paslaptingo tako, kuriuo iš anapus ateidavo jos mylimasis.

Paslaptis dengia Gervelės dingimą,

tačiau kiekvieną rudenį, kaip ir seniau, Aklažerį dengia balsvas rūkas, o ant Vorakalnio kiekvieną pavasarį ir rudenį klykauja gervės, tarsi šaukdamos kažkur pradingusių mergaitę.

Tremtinio Mikšio lazda

Už kokių trijų šimtų metrų į vakarus nuo kaimo kryžkelės - Norvaišių kapinaitės. Senai niekas jose nelaidoja, kauburėlius su žeme sulygino šimtmečiai, o kryžiai, kuriuos matote nuotraukoje, suvežti iš Užpalių kapinių. Ošia aštuoni, nuo senatvės nusvarinę šakas beržai, o pavasariais melsvu ilgesiu pažysta alyvų krūmai. Tačiau vienas kapinių beržas turi legendinę istoriją, - po juo pakasta 1863 m. sukilimo tremtinio Mikšio lazda...

...1924 m. vasario 19 d. Rokiškio apskrityje, Lašų kaime mirė Kazimieras Mikšys, paprastas sukilimo tremtinys iš Norvaišių kaimo. Pašarvojo velionį bažnyčioje ir nulydėjo į Kriaunų parapijos kapines. Mirė Kazimieras ne senatve,

(nukelta į 10 psl.)

Norvaišių kaimo būtovės slėpiniai ir legendos

(atkelta iš 10 psl.)

- 64 metų nuo džiovos. Būtų dar ilgokai gyvenęs, bet Pilietinio karo metais čekistinio maisto rekvizavimo komisijos kareiviai atrado jo klėtyje, Čiornaja Padinoje, paslėptus kviečius ir žiauriai Kazimierą pridaužė. Neužilgo Pavolgyje prasidėjęs badas galutinai pakirto sveikatą ir priartino mirtį.

Ilsisi Kazimieras Mikšys Kriaunų kapinėse ir istorija su jo išėjimu turėjo pasibaigti. Tačiau prieš mirtį pasišaukė jauniausią sūnų Jurgį, kartu grįžusį iš Čiornaja Padinos ir paprašė paduoti į lovą atremtą lazdą, su kuria Kazimieras nesisėkė ilgą laiką, o Lietuvoje, kartas nuo karto pasiramstydamas išeidavo į kiemą.

- Kai mani pakavosit, perpjaukit lazdą pusiau. Va, šitoj pusėj rasi Nikolajaus auksinių, - jie tau Jurgeli skirti... Kitą lazdos galą nuvežk ant Norvaišių kapų ir užkask po storuoju beržu. Prie jo pakavoti mano seneliai Mikšiai...

- Tėveliuk, - paprieštaravo sūnus, - kam tą lazdą kasti? Tegu pasilieka pas mane Tavo atminčiai...

- Jurgiuk, šitoj lazdoj yra popieriai. Surašiau Norvaišių kaimo šeimas, sykiu su manimi ir mano tėvais po lenkų metiežo maskolių tremtin išvartus. Užrašiau ir skundiko pavardę. Mislijo žmogelis, kad išratavos savo šeimą, tai Užpalių uriadninkui išklojo pas ką Savos (Povilo Červinskio – V. I.) metiežnikai pirtyse prausėsi, pas ką nakvojo, kas valgyti davė... Ale ir jį su šeimyna Maskolijon išgrūdo...

- Tai va, Jurgiuk, dėl ko tą lazdą noriu Norvaišių kapeliuose palikti. Ten visų tremtinių giminės sulaidoti. Tai šitie popieriai bylos, kiek mes prisikentėjom nuo maskolių ir Lietuvoj, ir tremtyje...

Jurgis Mikšys įvykdė tėvo prašymą, nuvežė lazdą ir pakasė po storuoju beržu. Bet prieš tai išėmė tuos popierius ir persirašė. Ant dviejų lapų buvo vienuolikos norvaišėnų šeimos, 1863 metais Šv. Kūčių vakarą išvartytos iš gimtojo kaimo su žmonomis, seneliais ir vaikais.

2010 m. vasarą, „Versmės“ leidyklos kraštotyrinės ekspedicijos dienomis aplankiau Norvaišių kapelius. Tada dar nebuvau girdėjęs apie sukilimo tremtinus. Ir mintis nekildavo, kad Norvaišiuose gyvenantys Drizgos, Kublickai, Rutkauskai, Skarinos yra lietuvių trem-

tinų sodybose apgyvendintų stačiatikių ainiai. Ir vietiniai, nežinodami skaudžios kaimo istorinės praeities, juos skaitė lietuviams. Bet ir stačiatikių ainiai šimtmečių tėkmėje sulietuvėjo, priėmė katalikų tikėjimą.

Neužilgo po apsilankymo Norvaišių kapeliuose, vieną naktį sapnuoju, kad sėdžiu tose kapinėse po beržu. Matau, iš lėto nuo vieškelio pusės ateina lazdele pasiramščiuodamas senelis ir sustoja šalia. Veidas jo pageltęs, drabužiai virtę

Nuotraukos autorius

skarmalais, o iš suplyšusio bato kišo geltonas pirštas.

-Kazimieras Mikšys būsiu... Iš Maskolijos pargrįžau... Ale, iš tavo Bagdonų Lietuvon niekas negrįžo... – porina man..

Žiūriu į keistą žmogystą ir staiga švysteli mintis, juk mama man pasakodavo, kad mano tėvas Gasparas Indrašius Norvaišiuose kūrėsi ant tremtinių Bagdonų žemės.

Nepamenu, kada ir kaip senukas iš kapinių išėjo, bet prabudęs ryškiai menu jo vardą ir pavardę. Kitą dieną aš vėl Norvaišiuose, klausinėju seniausius kaimo gyventojus Joną Abukauską ir Antaniną Butiškienę, ar čia gyveno kada nors Mikšiai? Ne, niekas, niekada Mikšių gyvenusių Norvaišiuose negirdėjo.

Po ekspedicijos, grįžęs į Vilnių, skubu į Centrinę valstybės archyvą. Man labai pasiseka: randu Norvaišių kaimo išskirstymo viensėdžiais 1912 – 1915 m. bylą. Joje tarsi stebuklas, nurodytos visų vienuolikos kaimo tremtinių ir jų ūkiuose apgyvendintų rusų „poselencų“

pavardės. Randu ir Mikšio pavardę, tačiau ne Kazimiero, o Alberto. Randu ir savo prosenelius Bagdonus, kuriuos minėjo sapne mane aplankęs senelis.

Tame pačiame archyve radau į Lietuvą iš Čiornaja Padinos ir Talovkos kaimų, 1922 m. grįžusių tremtinių bylas. Jie norėjo susigražinti carinės valdžios nusavintus ir atiduotus rusams savo tėvų ir senelių ūkius. Rašė prašymus, rinko paveldimumą įrodančias pažymas, gimimo ir mirties liudijimus. Iš čia sužinojau, kad man prisisapnavęs Kazimieras Mikšys yra Alberto Mikšio sūnus. 1863 m, gruodžio 24 d. Albertą ir Elžbietą Mikšius Muravjovo žandarai ištrėmė su penkiais vaikais; Antanu, Dominyku, Kazimieru, Petru ir Marijona. Mūsų aprašytam Kazimierui tuomet ėjo ketvirtai metų. Drauge su kitais norvaišėnais Mikšius paliko už Volgos, Saratovo stepėje. Kūrėsi sukilimo tremtiniai Uzenės upės vingyje ir tą vietovę pavadino Čiornaja Padina (Juodasis slėnis).

Iš keturių Alberto Mikšio sūnų 1922 m. Lietuvon sugrįžo tik Kazimieras su žmona Veronika Šutaite ir vaikais: Juozu, Stasiu, Jurgiu Anele ir Grasilija.

Grįžusią Kazimiero Mikšio šeimą valdžia apgyvendino Lašų dvare, Rokiškio apskrityje, nes tremtinių sodyboje Norvaišiuose dar šeiminingavo Rutkovskio ir Kublickio palikuonys. Parceliuojant Lašų dvarą, Juozas ir Stasys Mikšiai gavo po 12 ha žemės, o jų broliui Jurgiui kiek vėliau buvo perduota žemė Norvaišiuose, nusavinta nuo Rutkauskų. Tačiau jis ją pardavė ir sugrįžo į Lašus ūkininkauti brolio Juozo, tarnavusio kariuomenėje, žemėje.

Visa tai man papasakojo Jurgio Mikšio (1903 – 1945), atvežusio tėvo lazdą į Norvaišių kapines, duktė Danutė Griškėniėnė gyvenusi Molėtuose. Tėvas jos irgi mirė nuo džiovos, motiną Adelę nušovė 1948 m. spalio 16 d. partizanais prisidengę apgirtę banditai. Brolis Julius (1938 – 2011) tarnaudamas kariuomenėje Ukrainoje vedė to krašto merginą ir mirė Rostove prie Dono. Danutė liko viena iš visos Mikšių giminės, legendų perspynusių su tikrove liudininke, iš neįtikėtina skaudžios, bet realios praeities.

Vytautas Indrašius
Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos lokaliniai tyrimai – paukščių įvairovė Užpalių apylinkėse

Užpalių apylinkėse gausu ne tik kultūrinių, bet ir gamtinių vertybių. Čia plyti įvairiausių biotopų margumynas – Šventoji vingiuodama priglaudžia drėgnas pievas su krūmynais, kiek toliau nuo upės krantų iškyla kalvelės, ten įsitvirtina jau kitokia augmenija ir gyvūnija, sausos pievos ir pušynai slepia dar didesnę biologinę įvairovę, o pakalnėse įsikūrusios tarpinio tipo pelkės, apsuptos klampių nendrynų, tiesiog knibždėte knibžda gyvenimu. Visais metų laikais Užpalių apylinkės stebina gyvybės formų gausa. Žiemą neužšalusiose upių properšose pliuskenasi ir maisto ieško vandens paukščiai – didžiosios antys, didieji dančiasnapiai, klykuolės. Kartais didesnėse neužšalusio vandens properšose galima aptikti ir gulbių nebylių, kurios žiemodamos pasikliauja žmogaus gerumu ir tikisi iš jo sulaukti vienintelės pagalbos – maisto. Kiek atokesnėse vietose, kur dėl upės srovės neužšąla vanduo, kartais įsikuria ir tulžiai. Šie spalvingi paukščiukai maitinasi žuvimi. Tokios properšos žiemą traukia ne tik vandens paukščius, bet ir žvėris. Retkarčiais jose galima pamatyti retų gyvūnų – ūdrų, kurios taip pat minta žuvimi. Palaukėse, kur prieglobstį suteikia krūmai, gyvena kurapkos. Joms žiemą kyla ypač daug pavojų. Miškai tiesiog aidi nuo įvairių zylių, bukučių, lipučių bei nykštukų balsų. Šie maži paukšteliai žiemą susirenka į didelius būrius ir kartu ieško maisto, taip jiems lengviau apsisaugoti nuo tykančių pavojų, lengviau pastebėti plėšrūnus – paukštvanagius, kurie nepraleistų progos ir pačiuptų išsiblaškusį paukštelį. Žiemą paukšteliams sunkiau susirasti maisto, todėl žmonės noriai jiems padeda, įrengdami lesyklėles. Jeigu lesyklose bus daug įvairaus maisto, tai susirinks ne vien tik zylės, bet ir geniai, kėkštai, meletos, startos, karklažvirbliai. Paukšteliai džiugina žmones savo spalvingais apdarėliais, gražiais balseliais, todėl yra tinkamas objektas jauniems gamtos tyrinėtojams. Pavasarį, tirpstant sniegui ir ledams, atsiskleidžia bundančios gamtos grožis. Dar sniegui nenutirpus, pradeda skraidyti pirmieji pavasario

vabzdžiai – paprastosios ankstyvės. Kiek vėliau, atšilus orams, pabunda ir drugiai – dilgėlinukai, citrinukai, paprastieji pavasarinukai. Orams šiltėjant, pasigirsta pirmieji paukščių balsai – ima čiulbėti mėlynosios, didžiosios ir pilkosios zylės. Jos dažniausiai renkasi pamiškes, krūmynus. Atviruose laukuose, dažniausiai tupintys ant elektros laidų, savo giesmę traukia ir geltonųjų startų patinėliai. Vandens telkiniuose besiplečiančios properšos sutraukia vis daugiau įvairių vandens paukščių rūšių. Ten susirenka

dideli būriai kuoduotųjų ir rudagalvių ančių bei klykuolių. Rečiau atskrenda smailiauodegės ir šaukštasnapės antys bei dryžagalvės ir rudagalvės kryklės, pastarosios yra mažiausios iš Lietuvoje aptinkamų ančių. Labai įdomu stebėti įvairių rūšių ančių elgesį traukimo metu, kuomet susirenka šimtai paukščių. Vasarą didžioji dalis vabzdžių atgyja ir užpildo pievas, pamiškes, miškus, Šventosios upės slėnį. Gausiai žydyntys augalai, tokie kaip dirvinės buožainės, labai traukia dieninius drugius – įvairias perlinukų bei šaškyčių rūšis, melsvius, dilgėlinukus, usninukus, admirolus ir pačius gražiausius Lietuvos dieninius drugius – machaonus. Vasarą krūmų tankumynuose paukšteliai čiulba daug mažiau, nes šiuo metu jie daugiausia laiko praleidžia ieškodami maisto savo jaunikiams, sukiojasi netoli savo lizdėlių. Vasaros pabaigoje, šiek tiek atvėsus orams ir mažėjant vabzdžių kiekiui, pradeda traukti į šiltesnius kraštus didžioji dalis vabzdžiausių paukščių, tokių kaip čiurliai, lakštingalos, pečialindos ir kiti giesmininkai. Rudenį, gamtai ruošiantis eiti per vasarą užtarnauto poilsio, viskas tarytum sustoja. Jau seniai išskridę vabzdžiausiai paukščiai, nes, vėstant orams, paukšteliams nebeužtenka maisto – vabzdžių. Migruojantys paukščiai telkiasi į būrius ir rengiasi tolimai kelionei. Didžiuliai ančių būriai susirenka į Užpalių hidroelektrinės tvenkinį, ten dideli atviro vandens plotai ir gausu maisto. Dangaus skliaute praskrenda migruojančios želmėninės, baltakaktės ir pilkosios žąsys, taip pat, susibūrusios į didelius būrius, išskrenda gervės. Žmonės, palydėdami į tolimą kelionę išsiruošusius paukščius, pagerbia juos nukeldami nuo galvos kepures. Rudenėjant drugių pasaulyje lieka tik prisitaisytosios prie vėstančių orų rūšys: didieji ir mažieji žiemsprindžiai, rudeniniai kuoduočiai, rudeniniai verpikai.

Mindaugas Ilčiukas

Medžiaga iš knygos „Lietuvos valsčiai. Užpaliai“, „Versmės“ leidykla

URTE SIŪLO IŠSIKEPTI

Skaniausių sausainių su obuoliais

Jums reikės:

- 100 g. miltų;
- Žiupsnelio druskos;
- 100 g. šalto sviesto;
- 100 g. riebios grietinės;
- 2 – 4 vidutinio dydžio obuolių.

Sausainių paruošimui dar reikės:

- 1 kiaušinio;
- 2 valg. šaukštų rudojo cukraus;
- 1 arbat. šaukštelio cinamono.

Gaminimo eiga:

1. Šaltą sviestą sutarkuoti burokine tarka. Į didesnę dubenį suberti miltus, druską. Taip pat sudėti sviestą ir visus produktus trinti rankomis, kol liks tik maži gabaliukai. Tada supilti grietinę ir viską išmaišyti rankomis, kol tešla taps vientisa. Ji turi būti minkšta, gali lipti prie rankų.

2. Tešlą palikti pastovėti šaldytuve apie 30 min.

3. Darbastalį pabarstyti miltais ir plonai iškočioti tešlą. Ją supjaustyti kelių centimetrų juostelėmis. Jomis apvynioti obuolio skiltele.

4. Susuktus sausainius merkti viršutine dalimi į kiaušinio plakinį ir pavolioti cukraus ir cinamono mišinyje. Sausainius sudėti ant kepimo popieriumi išklotos skardos. Kepti 190°C įkaitintoje orkaitėje 20 – 25 min kol paruduos.

Skanaus.

Posakiai apie gamtą

Viską, ką tik galite įsivaizduoti, gamta jau sukūrė.

Albertas Einšteinas

Kuo giliau žvalgoms į Gamtą, tuo labiau suprantame, kad ji pilna gyvybės, ir tuo labiau suprantame, kad visas gyvenimas yra paslaptis ir kad esame vieningi su kiekviena gamtoje egzistuojančia gyvybe.

Albert Schweitzer

Gamta yra viskas, ką matome: kalva, popietė, voverė, užtemimas, širšė. Arba tiksliau, gamta yra rojus. Gamta yra viskas, ką girdime: bobolinko žvirblis, jūra, griaustinis, svirplys. Arba tiksliau, gamta yra harmonija. Gamta yra viskas, ką mes žinome, neturėdami galimybės jos pasakyti, taigi bejėgė yra mūsų išmintis, palyginti su jos paprastumu.

Emily Dickinson

Gamtos jėgos akivaizdoje esame bejėgiai.

Reinholdas Messneris

Nepamirškite, kad žemė džiaugiasi jausdama basas kojas, o vėjai mėgsta žaisti plaukais.

Khalil Gibran

Pagalvokite, kokia būtų didžiulė planetos revoliucija, jei milijonai vaikų iš viso pasaulio su kuprinėmis ant nugaros pradėtų apeiti gamtą.

Jack Kerouac

MIELI LAIKRAŠČIO SKAITYTOJAI

Jūs galite būti ne tik laikraščio „Už palių“ prenumeratoriai, bet ir straipsnių ir informacijos autoriai. Jeigu Jūs ar Jūsų kaimynas esate kūrybingi, išradingi ir norite pasidalinti su visais – rašykite į laikraštėlį. Nenorite rašyti, o norite dalintis skambinkite žemiau nurodytą telefoną, susisieksime su Jumis ir padėsime pasidalinti nuostabiais Jūsų žinute.

Kviečiame PRENUMERUOTI LAIKRAŠTĮ Už palių, kuris bus leidžiamas vieną kartą per ketvirtį.

Užsiprenumeruoti galite Užpalių bibliotekoje – pas **Vidą Juškienę** arba **tel. 8 614 52411** PRENUMERUOKITE IR SKAITYKITE.

Dalinkitės naujienomis, skelbkite įvykius ir būkime kartu!